

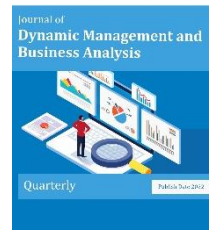

Journal Website

Article history:
Received 22 October 2024
Revised 23 December 2024
Accepted 18 January 2025
Published online 25 January 2025

Dynamic Management and Business Analysis

Volume 4, Issue 1, pp 17-34

E-ISSN: 3041-8933

Analyzing Financial Literacy Indicators for Children Aged 10 to 12 within the Framework of Islamic Economic Education

Mahdi Nahricheraghtapeh¹, Hossein Shirazi²*, Seyyed Abbas Borhani³, Reza Gholami Jamkarani³

1. Department of Industrial Management, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

2. Department of Technology Management, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran (Corresponding Author).

3. Department of Accounting, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

* Corresponding author email address: hossein.shirazi63@gmail.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Nahricheraghtapeh M, Shirazi H, Borhani A, Gholami Jamkarani R. (2025). Analyzing Financial Literacy Indicators for Children Aged 10 to 12 within the Framework of Islamic Economic Education. *Dynamic Management and Business Analysis*, 4(1), 17-34.
<https://doi.org/10.22034/dmbaj.2025.2044045.1159>

© 2024 the author(s). Published by Knowledge Management Scientific Association. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

ABSTRACT

Objective: This study aims to identify and prioritize financial literacy indicators for children aged 10 to 12 within the framework of Islamic economic education, using the Best-Worst Method (BWM) and the combined DEMATEL-ISM approach.

Methodology: The research methodology is applied and descriptive in nature, utilizing library-based studies. The statistical population includes experts and practitioners in the field of financial literacy education, as well as university professors in accounting and finance disciplines.

Findings: The findings indicate that among the key financial literacy indicators—spending and saving management, credit and debt management, employability and income, investment, risk management and insurance, and financial decision-making—spending and saving management, along with employability and income, hold the highest priorities. Based on the analyses conducted, employability and income have the greatest impact on other indicators and are influenced only by financial decision-making. Other financial literacy indicators, such as spending and saving management, credit and debt, investment, and risk management, are influenced and are considered dependent variables.

Conclusion: The results of this study can assist policymakers and educators in designing and implementing appropriate educational programs to strengthen financial literacy in children.

Keywords: Financial literacy indicators, Islamic economic education, DEMATEL-ISM integrated modeling, Best-Worst Method (BWM), 10-12 age group

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Financial literacy in children is increasingly recognized as a critical foundation for fostering responsible financial behaviors. The ability to manage financial resources effectively in adulthood is closely tied to the habits and skills developed during childhood. Research has highlighted that inadequate financial literacy can lead to poor financial decision-making and socio-economic challenges in adulthood (Mokhtarpour & Shouraj, 2022). Within the framework of Islamic economic education, financial literacy education not only emphasizes financial competencies but also integrates ethical and cultural principles essential for responsible resource management (Moghaddam et al., 2023).

Recent studies underline the impact of financial education on improving financial decision-making abilities and fostering entrepreneurial mindsets (Bashirian et al., 2023; Pashaei et al., 2023). This study aims to identify and prioritize key financial literacy indicators for children aged 10 to 12 within the framework of Islamic economic education, using advanced analytical methodologies. The findings are intended to guide policymakers and educators in designing effective educational programs.

Methodology

This applied and descriptive study employs a mixed-method approach. Library-based research was conducted to review the literature, and experts in financial literacy education, along with university professors in accounting and finance, constituted the statistical population.

Data collection involved qualitative and quantitative methods, with the Best-Worst Method (BWM) used to determine the importance of financial literacy indicators. The DEMATEL-ISM approach was utilized to analyze the relationships among indicators. Experts' responses were analyzed using specialized software, such as Lingo and MICMAC, to calculate weights, prioritize indicators, and establish a causal relationship model.

Findings

The analysis revealed that "spending and saving management" and "employability and income" were the highest-priority indicators for financial literacy education. Employability and income emerged as the most influential indicator, exerting a significant impact on other variables while being influenced solely by financial decision-making. Other indicators, including credit and debt management, investment, and risk management and insurance, were identified as dependent variables.

The DEMATEL analysis classified employability and income as the primary driver influencing other indicators. The MICMAC analysis further categorized indicators into dependent, autonomous, and linkage variables. Spending and saving management, along with employability and income, showed strong linkage effects, indicating their central role in shaping children's financial behaviors.

Discussion and Conclusion

This study underscores the importance of integrating spending and saving management and employability and income into financial literacy education for children. The findings align with previous

research emphasizing the need to combine financial competencies with ethical and cultural principles inherent in Islamic economic education.

The prioritization of employability and income as a key driver reflects its foundational role in preparing children for economic challenges and opportunities. By teaching children about income generation and effective resource allocation, educators can instill lifelong financial habits that align with both practical and ethical considerations.

The results have significant implications for curriculum development. Policymakers are encouraged to adopt a holistic approach to financial literacy that balances technical skills with ethical guidance. Programs should be tailored to address cultural and developmental contexts, ensuring relevance and effectiveness.

In conclusion, this research provides a robust framework for enhancing financial literacy in children aged 10 to 12 within the Islamic economic education paradigm. By addressing both behavioral and ethical dimensions of financial education, the study contributes to the broader goal of fostering socio-economic stability and ethical financial practices in future generations.

واکاوی شاخص‌های سواد مالی گروه سنی ۱۰ تا ۱۲ سال در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی

مهدی نه‌ری چراغ‌تپه^۱، حسین شیرازی^۲ *، سیدعباس برهانی^۳، رضا غلامی جمکرانی^۴

۱. گروه مدیریت صنعتی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۲. گروه مدیریت تکنولوژی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول).

۳. گروه حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

* ایمیل نویسنده مسئول: hossein.shirazi63@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

نه‌ری چراغ‌تپه م، شیرازی ح، برهانی ع، غلامی جمکرانی ر. (۱۴۰۴). واکاوی شاخص‌های سواد مالی گروه سنی ۱۰ تا ۱۲ سال در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی. *مدیریت پویا و تحلیل کسب و کار*، ۴(۱)، ۳۴-۱۷.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده(گان) است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

هدف: این مطالعه با هدف شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های سواد مالی در کودکان ۱۰ تا ۱۲ ساله در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی با استفاده از تکنیک‌های بهترین-بدترین و روش ترکیبی DEMATEL-ISM انجام شده است. **روش‌شناسی:** روش پژوهش از نوع کاربردی و توصیفی بوده و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای بوده و جامعه آماری آن صاحب‌نظران و فعالان در حوزه آموزش سواد مالی و اساتید دانشگاهی در رشته‌های حسابداری و مالی است. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان می‌دهند که از میان شاخص‌های کلیدی سواد مالی که شامل مدیریت خرج و پس‌انداز، مدیریت اعتبار و بدهی، کاریابی و درآمد، سرمایه‌گذاری، مدیریت ریسک و بیمه، و تصمیم‌گیری مالی است، شاخص‌های خرج و پس‌انداز و کاریابی و درآمد از اولویت بالایی برخوردار هستند بر اساس تحلیل‌های انجام شده، کاریابی و درآمد بیشترین تاثیر را بر سایر شاخص‌ها داشته و تنها از تصمیم‌گیری مالی تاثیر می‌پذیرد و سایر شاخص‌های سواد مالی از قبیل خرج و پس‌انداز، اعتبار و بدهی، سرمایه‌گذاری و مدیریت ریسک تاثیر پذیر بوده و معلول می‌باشند. **نتیجه‌گیری:** نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران و معلمان در تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی مناسب برای تقویت سواد مالی در کودکان کمک کند.

کلیدواژگان: شاخص‌های سواد مالی، تربیت اقتصادی اسلامی، ترکیبی دیمتل _ مدل‌سازی ساختاری تفسیری، تکنیک بهترین-بدترین (BWM)، گروه سنی ۱۰ تا ۱۲ سال

مقدمه

آموزش سواد مالی در کودکان نقش حیاتی در شکل‌دهی به رفتارهای مالی صحیح و مسئولانه آن‌ها دارد. با توجه به چالش‌های اقتصادی و پیچیدگی‌های تصمیم‌گیری مالی در دوران بزرگسالی، آموزش مهارت‌های پایه‌ای مالی از سنین پایین ضروری به نظر رسیده و تحقیقات و برنامه‌های آموزشی در این زمینه با اولویت‌گذاری بر اصول اقتصاد اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارند (Kashani & Kafi Mousavi, 2018; Roshandel Arman & Toghiani, 2018). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که نداشتن آگاهی کافی در مورد سواد مالی، می‌تواند به تصمیمات مالی نادرست منجر شود (Mokhtarpour & Shouraj, 2022). در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی نیز، نه تنها آموزش جنبه‌های مالی بلکه توجه به اصول اخلاقی و فرهنگی مرتبط با مدیریت مالی مورد تأکید است (Moghaddam et al., 2023). تحقیقات اخیر در حوزه تربیت مالی و اقتصادی نشان می‌دهد که آموزش اقتصادی تأثیر مستقیمی بر افزایش سواد مالی و توانایی تصمیم‌گیری مالی افراد دارد. پژوهش‌هایی همچون پاشایی و همکاران (۱۴۰۲)، پیرایش راد و همکاران (۱۴۰۲) و بشیریان و همکاران (۱۴۰۲) بر اهمیت این ارتباط تأکید کرده و نشان داده‌اند که تقویت سواد مالی می‌تواند به بهبود رفاه مالی و تقویت روحیه کارآفرینی منجر شود (Bashirian et al., 2023; Pashae et al., 2023; Pirayesh Rad et al., 2023). همکاران (۱۴۰۱)، شریفی گل زردی و همکاران (۱۴۰۳) و عزیزی و مختاری (۱۳۹۶) بر اهمیت آموزش مالی و اقتصادی از سنین پایین و طراحی برنامه‌های درسی مناسب برای ارتقاء سواد مالی کودکان و نوجوانان تأکید کرده‌اند (Azizi & Mokhtari, 2017; Jamshidi, 2017; Moghadam et al., 2022; Khodapanah et al., 2022; Sharifi Golzardi et al., 2024). کاظم پوردیزجی و همکاران (۱۳۹۹) نیز با ارائه یک الگوی بومی برای آموزش سواد مالی در ایران، بر ضرورت تدوین برنامه‌های جامع و مبتنی بر داده‌های واقعی در این حوزه تأکید نموده‌اند. به طور کلی، نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که آموزش مالی و اقتصادی به عنوان یک عامل کلیدی در توسعه فردی و اجتماعی محسوب می‌شود و می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه کمک کند (Kazempour Dizeji et al., 2020). این پژوهش به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های کلیدی سواد مالی در گروه سنی ۱۰ تا ۱۲ ساله در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی است، تا به سیاست‌گذاران، معلمان و والدین کمک کند که بتوانند برنامه‌های آموزشی مؤثرتری را برای ارتقای سواد مالی کودکان طراحی و پیاده‌سازی کنند. همچنین، نتایج این پژوهش می‌تواند به بهبود رفتارهای مالی کودکان و آمادگی آن‌ها برای مواجهه با چالش‌های مالی در آینده کمک کند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته علی‌رغم توجه به سواد مالی در برخی از برنامه‌های آموزشی، هنوز شکافی در ترکیب اصول تربیت اقتصادی اسلامی و سواد مالی در گروه‌های سنی پایین وجود دارد. مطالعات پیشین بیشتر بر آموزش‌های مالی متعارف متمرکز بوده و کمتر به جنبه‌های اخلاقی و دینی سواد مالی پرداخته‌اند (Moghaddam et al., 2023).

تربیت اقتصادی فرایندی است که افراد را برای مدیریت امور مالی شخصی و اجتماعی آماده می‌کند. هدف آن پرورش افرادی است که بتوانند در شرایط اقتصادی مختلف تصمیمات صحیحی بگیرند (Mousazadeh & Sanati, 2017). از دیدگاه اسلامی، تربیت اقتصادی به معنای پرورش توانایی‌های اقتصادی فرد با توجه به دستورات الهی است. شهید مطهری (۱۳۶۲) بر اهمیت شناسایی و پرورش استعدادها و اقتصادی و استفاده متعادل از منابع تأکید دارد (Motahari, 1983). مهجور (۱۴۰۱) نیز با بررسی آیات و روایات، شاخص‌هایی همچون وجدان کاری، تقوا در مصرف، قناعت و شناخت نیازهای واقعی را برای تربیت اقتصادی اسلامی ضروری می‌داند. وی معتقد است اقتصاد اسلامی بر اساس میانه‌روی و پرهیز از افراط و تفریط استوار است (Mahjoor, 2022). مصباحی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با هدف شناسایی شاخص‌های کلیدی سواد مالی در قرآن، به این نتیجه رسیدند که اصولی مانند انصاف، عدالت اقتصادی و توزیع عادلانه منابع از مفاهیم کلیدی

است که باید در برنامه‌های آموزشی ادغام شود. آن‌ها تأکید دارند که تربیت اقتصادی اسلامی باید بر تقویت مسئولیت‌پذیری مالی و اهمیت اخلاقیات در مدیریت مالی تأکید کند (Mesbahi et al., 2023). در تحقیق دیگری، صوری و همکاران (۱۴۰۲) با تحلیل تأثیر آموزه‌های اسلامی بر رفتارهای اقتصادی کودکان، به اهمیت آموزش مفاهیمی همچون کارآفرینی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مدیریت مالی بر اساس اصول اسلامی پرداختند. این پژوهش به‌ویژه بر اهمیت تربیت اقتصادی در چارچوب اسلامی و نقش آن در بهبود رفتارهای مالی کودکان تأکید دارد (Sabouri, 2023). مقدم و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی ادغام مفاهیم توسعه پایدار با آموزش سواد مالی، بر این باورند که برای ایجاد رفتارهای مالی مسئولانه و پایدار در کودکان، باید برنامه‌های آموزشی به‌گونه‌ای طراحی شوند که هم به مفاهیم مالی و هم به مسائل اخلاقی و اجتماعی توجه داشته باشند. این مطالعه نشان می‌دهد که آموزش سواد مالی بر پایه اصول اسلامی می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای مسئول و آگاه کمک کند. در یک جمع بندی با توجه به مطالعات فوق و می‌توان بیان داشت که برای تقویت سواد مالی در کودکان، به‌ویژه در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی، باید به مفاهیم اخلاقی و دینی توجه ویژه‌ای شود. ادغام اصولی مانند اهمیت کار و تلاش، بخشش و سخاوت و قناعت، انصاف، عدالت، توزیع عادلانه منابع و تولید و مصرف حلال در برنامه‌های آموزشی، می‌تواند به بهبود رفتارهای مالی کودکان و آماده‌سازی آن‌ها برای مواجهه با چالش‌های اقتصادی در آینده کمک کند (Moghaddam et al., 2023). مطالعه اصغری جهرمی و باقری (۱۳۹۶) با هدف شناخت دیدگاه اسلام درباره شغل، نشان می‌دهد که کار در اسلام صرفاً برای کسب درآمد نیست، بلکه راهی برای رشد معنوی انسان است (Asghari, 2017). پژوهشگران با تحلیل منابع دینی، الگویی جامع با ۴۳ شاخص ارائه کرده‌اند که ابعاد مختلف کار از جمله اخلاق، مسئولیت اجتماعی و تعادل زندگی را در بر می‌گیرد. این الگو، کار را عبادتی برای خدمت به جامعه می‌داند و بر اهمیت ایجاد محیط‌های کاری عادلانه و سالم تأکید دارد. مطالعه شاه ملکی و همکاران (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که قرآن کریم بر اصول اقتصادی مهمی مانند عدالت و انفاق تأکید دارد. آن‌ها با تحلیل قرآن، ۹ مؤلفه کلیدی برای تربیت اقتصادی استخراج کرده‌اند. این پژوهش بر اهمیت ادغام آموزه‌های قرآنی در آموزش اقتصادی برای پرورش شهروندان مسئول و کاهش نابرابری تأکید می‌کند (Shah Maleki et al., 2023). مطالعه یوسف‌زاده و آداک (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که آموزش اقتصادی در کتاب‌های ابتدایی ایران، علی‌رغم اشاره به برخی مفاهیم، به اندازه کافی به اصول اسلامی توجه نمی‌کند. مفاهیمی مثل حمایت از تولید داخلی و پرهیز از رفتارهای اقتصادی نادرست، کمتر مورد تأکید قرار گرفته‌اند. همچنین، آموزش اقتصادی در این کتاب‌ها پراکنده و بدون یک رویکرد منسجم ارائه می‌شود (Yousefzadeh & Adak, 2018). این پژوهش خواستار بازنگری در محتوای کتاب‌ها و طراحی برنامه‌های آموزشی جامع‌تر برای تقویت سواد اقتصادی دانش‌آموزان است. اما در میان تحقیقات بین‌المللی، بر سواد مالی و آموزش اقتصادی با رویکرد سکولار تمرکز شده و کمتر به تربیت اقتصادی اسلامی پرداخته‌اند. اگرچه پژوهش‌های اخیر نقش ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی در آموزش مالی را مورد توجه قرار داده‌اند، اما به‌طور مستقیم اصول اسلامی را بررسی نکرده‌اند. مفاهیمی مانند عدالت، مسئولیت‌پذیری و اخلاق مالی، که در هر دو رویکرد مشترک هستند، در این مطالعات به‌عنوان بخشی از رویکرد اخلاقی مطرح می‌شوند، اما تربیت اقتصادی اسلامی، به‌عنوان یک حوزه مستقل کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. این موضوع نشان می‌دهد که با وجود اهمیت رویکردهای اخلاقی و فرهنگی در آموزش مالی، هنوز شکاف‌های مهمی در بررسی جامع تربیت اقتصادی اسلامی وجود دارد.

مطالعات مرتبط با سواد مالی اسلامی نیز در برخی کشورهای اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان مثال، السبغ و الحیالی در دانشگاه موصل، سطح سواد مالی اسلامی را در میان دانشجویان بررسی کردند و دریافتند که عوامل مختلفی همچون سن و جنسیت بر این سطح تأثیرگذار است. خیرا (۲۰۲۰) نیز در مطالعه‌ای بر دانشجویان دانشکده اقتصاد و تجارت اسلامی نیجریه به بررسی سطح سواد مالی اسلامی پرداخت و نشان داد که سن یکی از عوامل مؤثر بر این سطح است (Khaira, 2020). در پژوهشی دیگر، سنجیاتی و همکاران (۲۰۱۸) سطح سواد مالی اسلامی در میان دانش‌آموزان ابتدایی اندونزی را بررسی کردند. نتایج نشان داد که ۶۸٫۸٪ از دانش‌آموزان دارای سطح کافی از سواد

مالی اسلامی هستند و این مطالعه به شاخص‌هایی همچون مدیریت پول و مفاهیم مالی اسلامی پرداخته است (Senjiati et al., 2018). همچنین، احمد (۲۰۲۰) در پژوهش خود بر دانشجویان مسلمان مالزیایی نشان داد که آموزش‌های مالی و محیط اجتماعی نقش مهمی در بهبود سواد مالی دارند. این مطالعه تأکید می‌کند که استفاده از مفاهیم و اصول اسلامی در آموزش‌های مالی می‌تواند به بهبود سواد مالی کمک کند (Ahmad, 2020). با جمع بندی مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهد که در حال حاضر، رویکردهای سکولار به آموزش مالی غالب هستند و اگرچه برخی از اصول اخلاقی و اجتماعی با مفاهیم تربیت اقتصادی اسلامی اشتراک دارند، ولی هنوز شکاف‌های قابل توجهی در بررسی جامع تربیت اقتصادی اسلامی به‌عنوان یک حوزه مستقل وجود دارد. لذا این پژوهش با هدف تقویت سواد مالی کودکان ۱۰ تا ۱۲ سال در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی و با توجه به نبود برنامه‌های منسجم و همسویی کم با اصول اسلامی، با استفاده از تکنیک‌های BWM و DEMATEL-ISM به شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های کلیدی سواد مالی پرداخته است.

روش پژوهش

این پژوهش، از لحاظ هدف، ماهیت کاربردی دارد و از لحاظ روش‌شناسی به‌عنوان یک تحقیق توصیفی طبقه‌بندی می‌شود. در این مطالعه، برای بررسی پیشینه پژوهش و مرور ادبیات موضوعی از روش مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل متخصصان و فعالان حوزه آموزش سواد مالی و همچنین اساتید حسابداری و مالی دانشگاهی می‌باشد. برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده و استخراج نتایج از روش بهترین-بدترین و نرم‌افزار لینگو بهره گرفته شده است.

ابتدا در این مقاله، اهمیت و وزن‌دهی معیارهای اصلی سواد مالی با استفاده از روش بهترین-بدترین (BWM) بررسی شده است. سپس، با استفاده از رویکرد ترکیبی دیمتل و مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM)، معیارها از نظر تأثیرگذاری و تأثیرپذیری تعیین شده‌اند. در ادامه، مدل علت و معلولی رسم شده و سطوح تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مشخص گردیده است. در نهایت، به منظور شناسایی مؤلفه‌های کلیدی، از روش تحلیل میک مک (MICMAC) استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۰ نفر از صاحب‌نظران و اساتید برجسته حوزه آموزش سواد مالی و اساتید حسابداری و مالی دانشگاهی است که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. این افراد دارای تخصص و تجربه کافی در زمینه آموزش سواد مالی هستند و اطلاعات جمعیتی آن‌ها شامل سن، جنسیت، سطح تحصیلات و سابقه کاری در این حوزه می‌باشد. برای تضمین جامعیت و دقت نظرات، تلاش شده است تا شرکت‌کنندگان از موسسات آموزشی و دانشگاه‌های مختلف انتخاب شوند.

روش بهترین-بدترین: در این روش، معیارها با توجه به ادبیات پژوهش و نظرات خبرگان شناسایی و ارزیابی می‌شوند (علیزاده و لاریجانی، ۲۰۱۸). ابتدا از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا بهترین و بدترین معیارها را از بین شاخص‌های شناسایی شده انتخاب کنند. سپس مقایسات زوجی بین بهترین و بدترین شاخص‌ها با سایر شاخص‌ها انجام شد. وزن‌های شاخص‌ها و نرخ ناسازگاری با استفاده از نرم‌افزار لینگو محاسبه گردید.

تکنیک دیمتل: این تکنیک برای شناسایی عوامل کلیدی و سازماندهی آن‌ها به صورت ساختاری استفاده می‌شود. ابتدا عوامل کلیدی شناسایی شده و سپس مقایسات زوجی انجام گردید. ماتریس روابط مستقیم تنظیم شد و با استفاده از دیمتل، ماتریس کل روابط و گروه‌های علت و معلول مشخص شدند.

مدل‌سازی ساختاری تفسیری: در این مرحله، با استفاده از خروجی‌های دیمتل و تکنیک‌های ISM، مدل ساختاری تفسیری ایجاد و سطوح تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل بررسی شد.

تحلیل میک مک: این تحلیل بر اساس قدرت نفوذ و میزان وابستگی متغیرها انجام شده و متغیرها به چهار گروه خودمختار، وابسته، پیوندی و مستقل تقسیم‌بندی شدند. نهایتاً نتایج تحلیل به منظور شناسایی مولفه‌های کلیدی و روابط آن‌ها تفسیر شد.

یافته‌ها

از مهم‌ترین بخش‌های هر پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌های آن است. وجود هر گونه خطا و اشتباهی می‌تواند به نتیجه‌گیری‌های غلط منجر گردد. انتخاب روش تحقیق مناسب، به محقق در جلوگیری از بروز اشتباهات در امر تحقیق کمک می‌کند. داده‌ها و اطلاعات جمع آوری شده منابع خامی هستند که باید با ابزارهای مناسب برای اعمال نتایج آن‌ها تجزیه و تحلیل شوند. ابتدا شاخص‌ها معرفی سپس در ادامه با استفاده از روش بهترین بدترین، به محاسبه وزن و اولویت شاخص‌های پژوهش پرداخته می‌شود. محاسبات روش بهترین بدترین نیز در نرم افزار Lingo انجام می‌گیرد. در انتها نیز توسط تکنیک ترکیبی DEMATEL-ISM مدل سطح‌بندی ارائه می‌شود.

بررسی اطلاعات جمعیتی شرکت‌کنندگان در این مطالعه، نشان‌دهنده توزیع متعادل جنسیت، جوانی نسبی (با میانگین سنی ۳۲ سال)، تنوع سابقه کاری و سطح تحصیلات بالا (حدود ۶۰ درصد شرکت‌کنندگان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد یا بالاتر هستند) است. این تنوع، زمینه را برای درک بهتر خصوصیات این افراد و تفسیر صحیح‌تر یافته‌های پژوهش فراهم می‌سازد.

در این بخش به تعیین وزن و اهمیت معیارها با استفاده از مدل BWM پرداخته می‌شود. از گام‌های اولیه این روش تعیین با اهمیت‌ترین و کم اهمیت‌ترین معیارها است در این پژوهش با استفاده از نظرات خبرگان با اهمیت‌ترین و کم اهمیت‌ترین معیارها استخراج شدند که در جدول ۱ آورده شده است. سپس مقایسات زوجی بهترین معیار با دیگر معیارها (BO) و مقایسه زوجی دیگر معیارها با بدترین معیار (OW) را تشکیل و در اختیار خبره قرار داده تا به مقایسات زوجی پاسخ دهند بعد از پاسخگویی، جهت تعیین وزن وارد الگوریتم روش BWM نموده که در ادامه برای خبره اول آورده شده است. برای محاسبه وزن معیارها، ابتدا مقایسه زوجی بهترین معیار از نظر خبره اول یعنی معیار خرج و پس‌انداز با دیگر معیارها را تشکیل و به طریق مشابه مقایسه زوجی دیگر معیارها با بدترین معیار یعنی سرمایه‌گذاری نیز تشکیل می‌شود که به ترتیب در جداول BO و OW آورده شده است. نتایج مقایسه زوجی معیارها در جدول ۶ آورده شده است. این جدول نظر خبره اول در رابطه با امتیاز به بهترین و بدترین شاخص می‌باشد.

جدول ۱

بهترین و بدترین معیارهای خبرگان

خبره	بهترین معیار (B)	بدترین معیار (W)
خبره ۱	خرج و پس‌انداز	سرمایه‌گذاری
خبره ۲	تصمیم‌گیری مالی	سرمایه‌گذاری
خبره ۳	کاریابی و درآمد	مدیریت ریسک و بیمه
خبره ۴	خرج و پس‌انداز	اعتبار و بدهی
خبره ۵	تصمیم‌گیری مالی	سرمایه‌گذاری
خبره ۶	کاریابی و درآمد	اعتبار و بدهی
خبره ۷	خرج و پس‌انداز	مدیریت ریسک و بیمه
خبره ۸	کاریابی و درآمد	تصمیم‌گیری مالی
خبره ۹	کاریابی و درآمد	مدیریت ریسک و بیمه
خبره ۱۰	خرج و پس‌انداز	سرمایه‌گذاری

با توجه به **جدول ۲** مدل خطی روش بهترین بدترین برای معیارها تشکیل می‌شود که در زیر آورده شده است. در این مدل W وزن معیارها می‌باشد و Z نرخ سازگاری این مقایسه زوجی است که عددی بین ۰ تا ۱ می‌باشد و هرچقدر این عدد به صفر نزدیکتر باشد نشان از سازگاری بالاتر مقایسه زوجی دارد. همانطور که در سطر اول این مدل دیده می‌شود تابع هدف نام دارد یعنی به دنبال کم کردن مقدار Z هستیم ($\min=Z$). و از سطر دوم به بعد محدودیت‌های مساله هستند که در جهت ارضای هدف مساله تغییر می‌کنند تا بهترین نتیجه یا همان وزن معیارها (W ها) حاصل شود.

جدول ۲

مقایسه زوجی معیارها (خبره اول)

OW	خرج و پس‌انداز	اعتبار و بدهی	کاریابی و درآمد	سرمایه‌گذاری	مدیریت ریسک و بیمه	تصمیم‌گیری مالی
سرمایه‌گذاری	۹	۲	۶	۱	۲	۳

سپس برای حل این مدل از نرم افزار لینگو ۱۷ استفاده می‌شود. با توجه به نتایج، از نظر خبره اول، معیار خرج و پس‌انداز با وزن 0/402 رتبه اول را کسب کرده است. معیار کاریابی و درآمد با وزن 0/217 رتبه دوم و تصمیم‌گیری مالی با وزن 0/144 رتبه سوم را کسب کرده است. نرخ سازگاری نیز برابر با 0/031 می‌باشد که نشان از سازگاری قابل قبول مقایسات زوجی این خبره است.

جدول ۳

خروجی مدل BWM

vari abl e	val ue
Z	۰.۳۰۹۵۹۷۵E-۰۱
w_1	۰.۴۰۲۴۷۶۸
w_2	۰.۸۶۶۸۷۳۱E-۰۱
w_3	۰.۲۱۶۷۱۸۳
w_4	۰.۴۱۲۷۹۶۷E-۰۱
w_5	۰.۱۰۸۳۵۹۱
w_6	۰.۱۴۴۴۷۸۸

در این بخش به طریق مشابه، برای خبره‌های ۲ تا ۱۰ نیز مقایسات زوجی BWM انجام شده و برای محاسبه وزن وارد نرم افزار لینگو می‌شوند و اوزان از نظر این خبره‌ها محاسبه می‌شود که به صورت خلاصه در **جدول ۳** آورده شده است. وزن نهایی و نرخ سازگاری نیز از میانگین وزن و نرخ تمامی خبره‌ها حاصل می‌شود بر این اساس معیار خرج و پس‌انداز با وزن 0/293 رتبه اول را کسب کرده است. معیار کاریابی و درآمد با وزن 0/269 رتبه دوم و معیار تصمیم‌گیری مالی با وزن 0/202 رتبه سوم را کسب کرده است. اولویت دیگر معیارها در **شکل ۱** آورده شده است. نرخ سازگاری کلی نیز برابر با 0/054 می‌باشد که سازگاری قابل قبول می‌باشد.

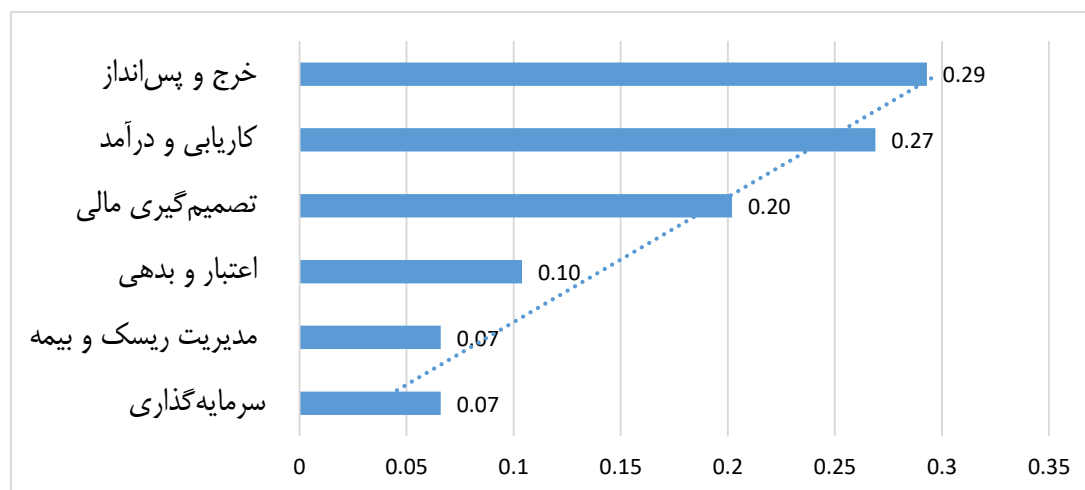
جدول ۴

وزن و رتبه نهایی معیارها

رتبه	میانگی ن	خبره ۱۰	خبره ۹	خبره ۸	خبره ۷	خبره ۶	خبره ۵	خبره ۴	خبره ۳	خبره ۲	خبره ۱	
۱	۰/۲۹۳	۰/۴۱۷	۰/۱۹۱	۰/۲۶۰	۰/۴۱۱	۰/۲۱	۰/۲۱۹	۰/۳۹۴	۰/۲۱۴	۰/۲۱۱	۰/۴۰۲	خرج و پس‌انداز
						۵						
۴	۰/۱۰۴	۰/۰۷۲	۰/۱۹۱	۰/۱۰۴	۰/۱۱۱	۰/۰۳	۰/۲۱۹	۰/۰۳۵	۰/۱۰۷	۰/۰۸۵	۰/۰۸۷	اعتبار و بدهی
						۲						
۲	۰/۲۶۹	۰/۲۱۷	۰/۳۱۸	۰/۴۳۳	۰/۲۲۱	۰/۳۵	۰/۱۱۰	۰/۲۳۶	۰/۳۶۹	۰/۲۱۱	۰/۲۱۷	کاریابی و درآمد
						۹						
۶	۰/۰۶۶	۰/۰۴۴	۰/۰۷۶	۰/۰۷۴	۰/۰۶۳	۰/۱۰	۰/۰۳۲	۰/۱۱۸	۰/۰۶۱	۰/۰۴۰	۰/۰۴۱	سرمایه‌گذاری
						۸						
۵	۰/۰۶۶	۰/۱۰۶	۰/۰۳۲	۰/۰۸۷	۰/۰۴۷	۰/۰۷	۰/۰۵۵	۰/۰۵۹	۰/۰۳۴	۰/۰۶۰	۰/۱۰۸	مدیریت ریسک و بیمه
						۲						
۳	۰/۲۰۲	۰/۱۴۴	۰/۱۹۱	۰/۰۴۳	۰/۱۴۷	۰/۲۱	۰/۳۶۵	۰/۱۵۸	۰/۲۱۴	۰/۳۹۲	۰/۱۴۴	تصمیم‌گیری مالی
						۵						
	۰/۰۵۴	۰/۰۱۷	۰/۰۶۴	۰/۰۸۷	۰/۰۳۲	۰/۰۷	۰/۰۷۳	۰/۰۷۹	۰/۰۶۰	۰/۰۳۰	۰/۰۳۱	نرخ سازگاری (Z)
						۲						

شکل ۱

وزن و اولویت معیارها

همانطور که مشاهده می‌شود، معیارهای "خرج و پس‌انداز" و "کاریابی و درآمد" از اهمیت بیشتری نسبت به سایر معیارها برخوردار هستند. این معیارها به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم از نظر وزن نهایی قرار دارند. در مقابل، معیار "سرمایه‌گذاری" کمترین وزن نهایی را دارد و در رتبه ششم قرار گرفته است.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که افراد مورد مطالعه در این پژوهش، اهمیت زیادی برای مدیریت منابع مالی، به ویژه در زمینه خرج و پس انداز و کارایی و درآمد قائل هستند. این موضوع می‌تواند به عنوان یک راهنمای ارزشمند برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در حوزه آموزش سواد مالی مورد استفاده قرار گیرد.

در این بخش با استفاده از روش دیمتل به بررسی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری معیارها پرداخته می‌شود، در مراحل مختلف این روش به جای نام معیارها از کدهای C1 تا C6 استفاده می‌شود. خرج و پس انداز (C1)، اعتبار و بدهی (C2)، کارایی و درآمد (C3)، سرمایه‌گذاری (C4) مدیریت ریسک و بیمه (C5)، تصمیم‌گیری مالی (C6)

در این بخش میزان تاثیرگذاری هر کدام از ۶ معیار پژوهش بر روی یکدیگر توسط شرکت کنندگان انجام می‌شود سپس امتیازات داده شده توسط روش میانگین حسابی ادغام می‌شود که در **جدول ۴** آورده شده است.

برای نرمالیزه کردن ماتریس ابتدا مجموع سطر و ستون ماتریس ارتباطات مستقیم را بدست آورده سپس از بین اعداد مجموع، بیشترین مقدار محاسبه می‌گردد سپس جهت نرمال سازی تمام درایه‌های ماتریس ارتباط مستقیم بر عدد $17/8$ تقسیم می‌شود. که ماتریس نرمال شده در **جدول ۵** آورده شده است.

برای محاسبه ماتریس ارتباط کامل، ابتدا ماتریس همانی $(I_{6 \times 6})$ تشکیل می‌شود. سپس ماتریس همانی را منهای ماتریس نرمال کرده و ماتریس حاصل را معکوس می‌کنیم. در نهایت ماتریس نرمال را در ماتریس معکوس ضرب می‌کنیم.

جهت تشکیل نمودار علی، مجموع سطرها (D) و مجموع ستون‌ها (R) ماتریس روابط کل را بدست می‌آوریم. و سپس D+R و D-R را محاسبه می‌کنیم. معیارهایی که D-R مثبت دارند دارای ماهیت علت و تاثیرگذار دارند بر اساس مقادیر D+R و D-R می‌توان نمودار علی معیارها را رسم نمود که در **شکل ۲** نشان داده شده است.

جدول ۵

ماتریس ارتباط مستقیم معیارها

C۶	C۵	C۴	C۳	C۲	C۱	
۳,۵	۲,۶	۳	۱,۴	۲,۷	۰	C۱
۳,۱	۲,۳	۲,۸	۱,۵	۰	۲,۲	C۲
۳,۷	۲,۹	۲,۲	۰	۳	۳,۳	C۳
۳,۱	۲,۴	۰	۲,۹	۱,۹	۲,۳	C۴
۲,۹	۰	۱,۷	۰,۹	۲	۱,۸	C۵
۰	۳,۵	۳,۵	۳,۳	۳,۷	۳,۸	C۶

جدول ۶

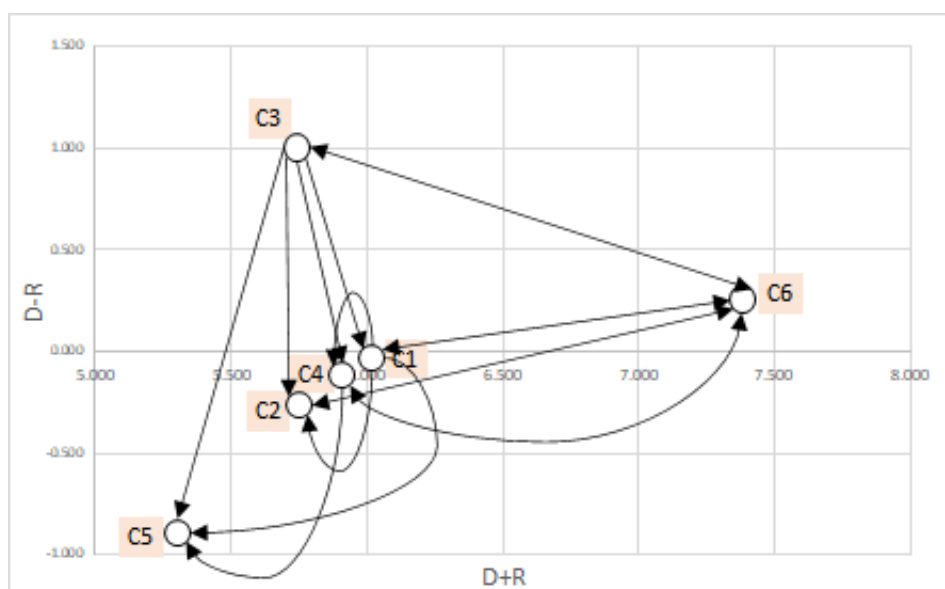
ماتریس نرمالیزه شده روش دیمتل

C۶	C۵	C۴	C۳	C۲	C۱	
۰/۱۹۷	۰/۱۴۶	۰/۱۶۹	۰/۰۷۹	۰/۱۵۲	۰	C۱
۰/۱۷۴	۰/۱۲۹	۰/۱۵۷	۰/۰۸۴	۰	۰/۱۲۴	C۲
۰/۲۰۸	۰/۱۶۳	۰/۱۲۴	۰	۰/۱۶۹	۰/۱۸۵	C۳
۰/۱۷۴	۰/۱۳۵	۰	۰/۱۶۳	۰/۱۰۷	۰/۱۲۹	C۴
۰/۱۶۳	۰	۰/۰۹۶	۰/۰۵۱	۰/۱۱۲	۰/۱۰۱	C۵
۰	۰/۱۹۷	۰/۱۹۷	۰/۱۸۵	۰/۲۰۸	۰/۲۱۳	C۶

بر اساس شکل ۲ که تاثیرات معیارها بر روی یکدیگر را نشان می‌دهد. معیار کارایی و درآمد (C3) بر روی کلیه معیارها تاثیر یکطرفه می‌گذارد و تنها از معیار تصمیم‌گیری مالی (C6) تاثیر می‌پذیرد. برای دیگر معیارها نیز مشخص شده است. همچنین معیار مدیریت ریسک و بیمه (C5) معلول (تاثیرپذیر) با شدت بالا می‌باشد که در شکل ۲ نیز در پایین‌ترین قسمت محور قرار دارد. معیارهای خرج و پس‌انداز (C1)، اعتبار و بدهی (C2) و سرمایه‌گذاری (C4) اگر چه ماهیت معلول (تاثیرپذیر) دارند اما شدت آن‌ها بسیار کم می‌باشد زیرا به محور مختصات نزدیک هستند.

شکل ۲

نمودار علی‌عوامل

با توجه به اینکه معیار "کارایی و درآمد" به عنوان "علت" اصلی در این مجموعه از معیارها شناسایی شده است، می‌توان برنامه‌های آموزشی سواد مالی را بر روی این موضوع متمرکز کرد. همچنین می‌توان به بررسی عمیق‌تر روابط بین معیارها و شناسایی عوامل دیگری که بر سواد مالی افراد تاثیر می‌گذارند، پرداخت.

در این بخش با استفاده از روش ISM به بررسی سطوح تاثیرگذاری و تاثیرپذیری عوامل پرداخته می‌شود. استفاده از خروجی روش دیمتل به عنوان ورودی ISM ابزاری کارآمد جهت بررسی سطوح تاثیرگذاری با استفاده از روابط دیمتل می‌باشد. در واقع چون ماهیت دو روش دیمتل و ISM تقریباً مشابه یکدیگر می‌باشد بنابراین در مواقعی که از دو پرسشنامه برای تحلیل هر کدام استفاده شود چون ورودی‌های دو روش یکسان نیستند بنابراین ممکن است نتایج حاصل شود که به نحوی بر خلاف نتایج دو روش باشند بنابراین استفاده از روش ترکیبی دیمتل و ISM می‌تواند نتایج دقیق‌تری را حاصل کند. در ادامه پس از اینکه ماتریس اولیه دستیابی بدست آمد، باید از سازگاری درونی آن اطمینان حاصل گردد.

در این مرحله مجموعه معیارهای ورودی و خروجی را برای هر معیار محاسبه کرده و سپس عوامل مشترک را تعیین می‌کنیم، معیاری دارای بالاترین سطح می‌باشد که مجموعه خروجی با مجموعه مشترک برابر باشد. هنگامی که آن متغیر یا متغیرها را شناسایی کردیم، سطرها و ستون‌های آن‌ها را از جدول حذف می‌کنیم و عملیات را برای ابعاد دیگر تکرار می‌کنیم. خروجی‌ها و ورودی‌ها از ماتریس دستیابی اولیه سازگار شده استخراج می‌شود برای این منظور، تعداد ۱ها در هر سطر بیانگر خروجی، و تعداد ۱ها در ستون برابر ورودی هستند که برای تعیین سطح اول، نتایج در **جدول ۷** آورده شده است.

جدول ۷

معیارهای سطح ۱

نام معیار	خروجی	ورودی	اشتراک	سطح
C1	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	
C2	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	
C3	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	
C4	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	
C5	C5	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C5	۱
C6	C1-C2-C3-C4-C5-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	

در **جدول ۷** معیارهای سطح ۱ استخراج شده است که شامل معیار C5 می‌باشد. حال برای تعیین معیارهای سطح دوم، کفایت سطر و ستون این معیار را از ماتریس دستیابی اولیه سازگار شده حذف نمود و دوباره محاسبات تعیین خروجی و ورودی را انجام داد. نتایج در **جدول ۸** آورده شده است.

جدول ۸

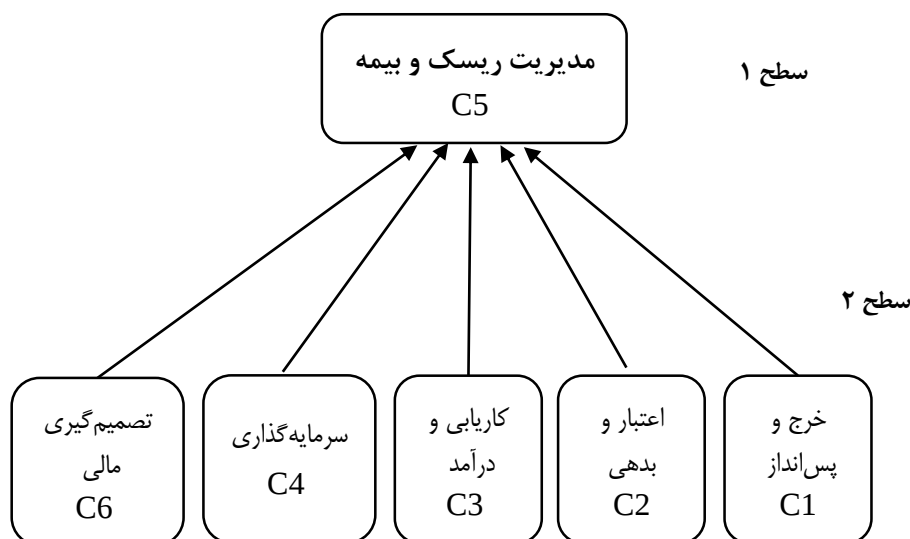
معیارهای سطح ۲

نام معیار	خروجی	ورودی	اشتراک	سطح
C1	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	۲
C2	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	۲
C3	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	۲
C4	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	۲
C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	C1-C2-C3-C4-C6	۲

در گام پنجم با استفاده از سطوح بدست آمده از معیارها، شبکه تعاملات ISM رسم می‌شود. اگر بین دو متغیر i و j رابطه باشد آن را به وسیله یک فلش جهت دار نشان می‌دهیم. دیاگرام نهایی ایجاد شده که با حذف حالت‌های تعدی و نیز با استفاده از بخش‌بندی سطوح بدست آمده است در شکل ۳ نشان داده شده است.

شکل ۳

مدل ISM پژوهش

بر اساس شکل ۳، مدل پژوهش شامل ۲ سطح می‌باشد که سطح اول یعنی معیار مدیریت ریسک و بیمه (C5) تاثیرپذیرترین معیار می‌باشد که این مورد در تکنیک دیمتل نیز به وضوح مشخص بود. همچنین بر اساس مدل ISM، ۵ معیار دیگر یعنی خرج و پس‌انداز (C1)، تصمیم‌گیری مالی (C6)، سرمایه‌گذاری (C4)، کاریابی و درآمد (C3) و اعتبار و بدهی (C2) جزو معیارهای تاثیرگذار هستند که این مورد در دیمتل بیان شد که معیارهای معیارهای خرج و پس‌انداز (C1)، اعتبار و بدهی (C2) و سرمایه‌گذاری (C4) اگر چه ماهیت معلول (تاثیرپذیر) دارند اما شدت آن‌ها بسیار کم می‌باشد زیرا به محور مختصات نزدیک هستند پس روش ISM آن‌ها به عنوان یک معیار تاثیرگذار از نوع تاثیرگذاری کم در نظر گرفته است.

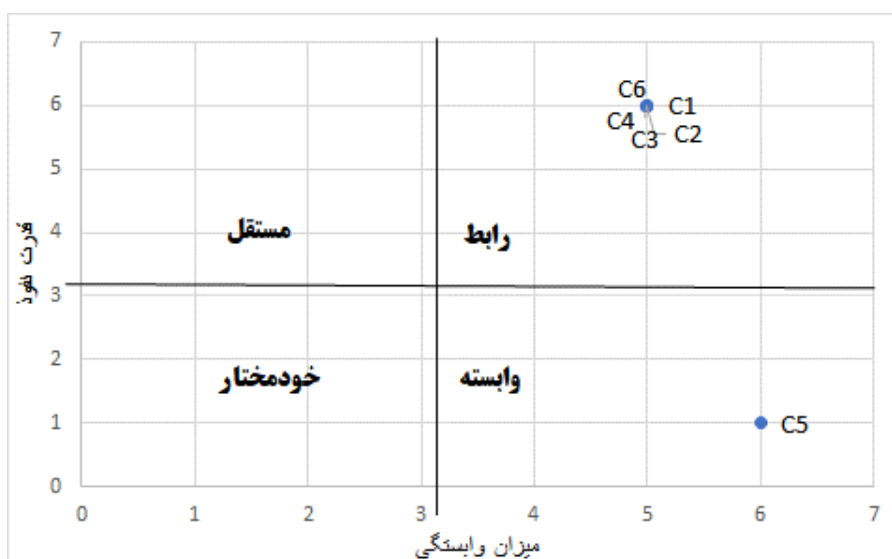
همچنین مدل پژوهش را می‌توان از لحاظ قدرت نفوذ و وابستگی به صورت شکل ۵ نشان داد. بر این اساس تنها معیار مدیریت ریسک و بیمه (C5) از نوع وابسته است این معیار دارای وابستگی قوی و هدایت ضعیف است این معیار اصولاً تاثیرپذیری بالا و تاثیرگذاری کمی روی سیستم دارد.

باقی معیارها از نوع رابط هستند این معیارها از وابستگی بالا و قدرت هدایت بالا برخوردار هستند به عبارتی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری این معیارها بسیار بالاست و هر تغییر کوچکی بر روی این معیارها باعث تغییرات اساسی در سیستم می‌شود. در این بخش، به تحلیل قدرت نفوذ و وابستگی در مدل میک مک که برای بررسی ۶ معیار در حوزه سواد مالی انجام شده است، می‌پردازیم.

قدرت نفوذ یک معیار نشان‌دهنده میزان تاثیرگذاری آن بر سایر معیارها در سیستم است. به عبارت دیگر، معیاری که قدرت نفوذ بالایی دارد، می‌تواند تغییرات قابل توجهی در سایر معیارها ایجاد کند. وابستگی نیز یک معیار نشان‌دهنده میزان تاثیرپذیری آن از سایر معیارها در سیستم است. به عبارت دیگر، معیاری که وابستگی بالایی دارد، تحت تاثیر تغییرات در سایر معیارها قرار می‌گیرد.

شکل ۴

ماتریس قدرت نفوذ-وابستگی

معیار مدیریت ریسک و بیمه (C5) تنها معیار "وابسته" در مدل است. به این معنی که وابستگی قوی و هدایت ضعیفی دارد. در واقع، این معیار تاثیرپذیری بالایی دارد و به شدت تحت تاثیر سایر معیارها قرار می‌گیرد، اما تاثیرگذاری آن بر سایر معیارها کم است. ۵ معیار دیگر "رابط" هستند. به این معنی که وابستگی و قدرت هدایت بالایی دارند. در واقع، این معیارها هم تاثیرپذیر و هم تاثیرگذار هستند و هر گونه تغییر در آن‌ها می‌تواند تغییرات قابل توجهی در کل سیستم ایجاد کند.

در شکل ۴، نمودار قدرت نفوذ و وابستگی برای ۶ معیار نشان داده شده است. محور افقی نشان‌دهنده قدرت نفوذ و محور عمودی نشان‌دهنده وابستگی است. هر نقطه در این نمودار نشان‌دهنده یک معیار است. معیارهایی که در سمت راست و بالای نمودار قرار دارند، قدرت نفوذ و وابستگی بالایی دارند. این معیارها به عنوان "معیارهای کلیدی" شناخته می‌شوند و نقش مهمی در عملکرد کل سیستم ایفا می‌کنند. معیارهایی که در سمت چپ و پایین نمودار قرار دارند، قدرت نفوذ و وابستگی پایینی دارند. این معیارها به عنوان "معیارهای ثانویه" شناخته می‌شوند و نقش کمتری در عملکرد کل سیستم ایفا می‌کنند. با توجه به اینکه معیار "مدیریت ریسک و بیمه" وابستگی بالایی دارد، می‌توان برنامه‌های آموزشی سواد مالی را بر روی این موضوع متمرکز کرد تا تاثیرپذیری این معیار را کاهش داد. همچنین می‌توان به بررسی عمیق‌تر روابط بین معیارهای "رابط" و شناسایی عوامل کلیدی که بر آن‌ها تاثیر می‌گذارند، پرداخت.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی شاخص‌های سواد مالی در کودکان گروه سنی ۱۰ تا ۱۲ ساله در چارچوب تربیت اقتصادی اسلامی پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های "خرج و پس‌انداز" و "کارایی و درآمد" دارای بیشترین اهمیت هستند و نقش کلیدی در شکل‌گیری رفتارهای مالی کودکان ایفا می‌کنند. شاخص "کارایی و درآمد" با بالاترین میزان تأثیرگذاری بر دیگر شاخص‌ها، نشان می‌دهد که کسب درآمد و مدیریت آن، نه تنها در توسعه مهارت‌های مالی کودکان، بلکه در تربیت اسلامی آن‌ها نیز اهمیت ویژه‌ای دارد.

از منظر تربیت اقتصادی اسلامی، آموزش مدیریت منابع مالی بر اساس ارزش‌های دینی مانند قناعت، اعتدال و مسئولیت‌پذیری بسیار مهم است. به طور خاص، اصولی مانند "خرج و پس‌انداز" و "تصمیم‌گیری مالی" باید با تأکید بر آموزه‌های دینی و اخلاقی، از جمله توزیع عادلانه منابع و رعایت حقوق دیگران، آموزش داده شوند (Mahjoor, 2022; Motahari, 1983).

نتایج این پژوهش می‌تواند در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی بر اساس چارچوب‌های دینی کمک کند. به طور خاص، پیشنهاد می‌شود که معلمان و برنامه‌ریزان آموزشی، به آموزش سواد مالی از سنین کودکی و در چارچوب آموزه‌های تربیت اقتصادی اسلامی توجه کنند تا کودکان علاوه بر یادگیری مهارت‌های مالی، با اصول اخلاقی و دینی مدیریت منابع مالی نیز آشنا شوند.

نتایج این پژوهش با مطالعات گذشته همخوانی دارد. به عنوان مثال، کاشانی و همکاران (۱۴۰۳) نیز با تأکید بر اصول اخلاقی و اجتماعی در تربیت اقتصادی، به مشابهت نتایج این تحقیق اشاره دارند، زیرا در هر دو مطالعه تأکید بر تأثیرات تربیت مالی بر رفتارهای مسئولانه مالی کودکان در چارچوب اصول اسلامی است (Kashani & Kafi Mousavi, 2024). همچنین، نتایج این پژوهش با مطالعه مقدم و همکاران (۱۴۰۲) همخوانی دارد که در آن نشان داده شده بود که برای تربیت اقتصادی موفق در کودکان، باید علاوه بر آموزش‌های مالی، به اصول دینی و اخلاقی نیز توجه شود (Moghaddam et al., 2023). این مطالعه نیز تأکید داشت که برنامه‌های آموزشی که بر تربیت اقتصادی اسلامی تمرکز دارند، می‌توانند منجر به رفتارهای مالی پایدارتر و مسئولانه‌تر در کودکان شوند. به‌ویژه در این پژوهش، شاخص‌های "کارایی و درآمد" و "خرج و پس‌انداز" با اصول قناعت و مسئولیت‌پذیری مالی که در مطالعات پیشین مطرح شده بود، همسو هستند (Kashani & Kafi, 2020; Kazempour Dizeji et al., 2020; Mousavi, 2024).

به طور کلی، این پژوهش نه تنها با یافته‌های گذشته همخوانی دارد، بلکه با رویکرد ترکیبی به سواد مالی و تربیت اقتصادی اسلامی، گامی فراتر از تحقیقات قبلی برداشته است و به‌طور ویژه به تأثیرات آموزش‌های مالی در چارچوب ارزش‌های دینی پرداخته است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Ahmad, W. (2020). Financial literacy among Malaysian Muslim undergraduates. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 11, 1515-1529. <https://doi.org/10.1108/jiabr-10-2017-0149>
- Asghari Jahromi, S., & Bagheri, M. (2017). Islamic Perspective on Job Modeling. *Islamic Management*, 25(2), 165-182. https://jms.ihu.ac.ir/article_201904.html
- Azizi, M., & Mokhtari, N. (2017). Entrepreneurship Education for Knowing, Doing, and Being in Primary Education with an Integrated Approach. *Entrepreneurship Development Research Journal*, 10(4), 635-654. https://jed.ut.ac.ir/m/article_66382.html?lang=en
- Bashirian, S., Soleimanpour Omran, M., & Afrasiabi, R. (2023). Identifying Indicators Affecting Economic Education with an Entrepreneurship Approach in North Khorasan Elementary Education. *Curriculum Planning Research Quarterly*, 19(74), 149-160. https://www.jgeoqeshm.ir/article_177993.html?lang=en
- Jamshidi Moghadam, K., Kian, M., Gerami Pour, M., & Khandouzi, S. E. (2022). Designing a Financial Literacy Curriculum Model for Primary School. *New Approach in Educational Management*, 13(3), 67-52. https://jedu.marvdasht.iau.ir/article_5651.html
- Kashani, M., & Kafi Mousavi, A. (2024). Typology and Modeling of Quranic Economics and Its Educational Implications for Economic Education. *Islamic Economics Journal*, 24(93), 41-64. https://eghtesad.iict.ac.ir/article_714873_cafbc4f7de73561dc869f04f16590190.pdf
- Kazempour Dizeji, F., Khanmohammadi, M. H., & Moeinodin, M. (2020). Providing a Financial Literacy Education Model in Iran Using Grounded Theory. *Portfolio Management and Financial Engineering*, 11(43), 151-179. <https://www.sid.ir/paper/396794/en>
- Khaira. (2020). Islamic Financial Literacy among Students Attending Faculty of Islamic Economics and Business. *Ihtiyath Journal*, 3. <https://doi.org/10.32505/htiyath.v3i2.1312>
- Khodapanah, M., Mousapour, N., Davaei, M., & Ahmadi, G. (2022). Designing a Financial Literacy Curriculum for Elementary Students. *Curriculum Studies*, 17(65), 47-74. https://www.jcsicsa.ir/article_150612.html?lang=en
- Mahjoor, H. (2022). Economic Education in the Islamic Criteria System from the Quranic Perspective. *Quran and Social Sciences Quarterly*, 4(2), 56-80. <https://www.sid.ir/paper/1127202/en>
- Mesbahi, G., Ghadiri, H., & Maleki, M. (2023). Identifying Components of Economic Education in the Quran. *Journal of Economics and Development*, 32(4), 27-42.
- Moghaddam, G., Ghadiri, H., & Maleki, M. (2023). Designing and Validating an Economic Education Model Based on Sustainable Development. *Journal of Education and Training*, 39(3), 27-46.
- Mokhtarpour, D., & Shouraj, F. (2022). Designing an Entrepreneurship Model Based on Enablers for Iran. *Financial Economics Journal*, 16(2), 155-178. <https://www.sid.ir/paper/1035764/en>
- Motahari, M. (1983). *Philosophy of Ethics*. Sadra Publications.
- Mousazadeh, Z., & Sanati, F. (2017). Explaining Components of Economic Education Based on Islamic Teachings. *Islamic Education*, 12(24), 73-97. <https://www.sid.ir/paper/100721/en>
- Pashae, A., Hasani, M., Mohajeran, B., & Shahbazi, K. (2023). The Causal Relationship Between Economic Education, Financial Literacy, Decision-Making Skills, and Entrepreneurship Intention of University Students. *Iranian Journal of Engineering Education*, 25(97), 1-23. https://ijee.ias.ac.ir/article_168287.html
- Pirayesh Rad, M., Hajihah, Z., Safa, M., & Gholami Jamkarani, R. (2023). The Impact of Social Responsibility on the Relationship Between Financial Literacy, Attitude Towards Money, and Financial Well-being. *Accounting and Auditing Studies*, 12(48), 83-100. https://www.iaaas.com/article_181121.html
- Roshandel Arman, A. H., & Toghiani, M. (2018). Financial Literacy and the Need for Its Assessment in the Modern Educational System: A Case Study in Shahreza. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 13(1), 67-86. <https://www.magiran.com/paper/1962993/financial-literacy-and-necessity-of-its-measurement-in-the-neweducational-system-case-study-shahreza-city?lang=en>
- Sabouri, R. (2023). Analyzing the Impact of Islamic Teachings on Children's Economic Behaviors. *Islamic Management and Economics Journal*, 33(1), 14-29. <https://www.psjournal.ir/fa/show.php?pid=169>

- Senjiati, I., Anshori, A., Maulida, I., & Wahyudin, Y. (2018). LITERASI KEUANGAN SYARIAH BAGI ANAK SCHOOL AGE (Studi Kasus Pada Siswa Kelas 2 SD Darul Hikam Bandung). *Amwaluna: Jurnal Ekonomi dan Keuangan Syariah*, 2(2). <https://doi.org/10.29313/amwaluna.v2i2.3757>
- Shah Maleki, M., Maleki, H., Ghadiri, M., & Mesbahi Moghadam, G. (2023). Economic Teachings Based on Quranic Verses in the Field of Distribution. *Religion Research and Efficiency*, 3(1), 41-58. https://nrr.tabrizu.ac.ir/article_16449.html
- Sharifi Golzardi, F., Mohabi, A., & Karimi Khoeigani, R. (2024). Identifying Components of Economic Education in Middle School. *Sociology of Education and Training*, 10(1), 73-82. https://www.iase-jm.ir/article_711122.html?lang=en
- Yousefzadeh, M. R., & Adak, M. (2018). Textbook Content Analysis of Elementary School Based on Economic Education from an Islamic Perspective. *Islamic Education Practical Issues*, 3(4), 153-182. https://qaiie.ir/browse.php?a_id=242&sid=1&slc_lang=en